Администрация на Президента

ГОДИШЕН ДОКЛАД

НА КОМИСИЯТА ПО ПОМИЛВАНЕТО

23 януари 2012 г. –
23 януари 2013 г.

На основание чл. 7(4) от Правилата за работа на Комисията по помилването (ПРКП),
утвърдени с Указ № 80/23.02.2012 г. на Президента на Република България

СЪДЪРЖАНИЕ

1. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ НА КОМИСИЯТА ПО ПОМИЛВАНЕТО ПРЕЗ 2012 г. **3**

2. МОТИВИ НА МОЛИТЕЛИТЕ **6**
2.1 Мотиви на осъдените лица
2.2 Мотиви на трети лица

3. ПРАКТИКА НА КОМИСИЯТА **11**
3.1 Статистически данни
3.2 Дейност по разглеждане на молби за помилване
3.2.1 Предложения за прекратяване на разглеждането
3.2.2 Предложения за отказ от помилване
3.2.3 Предложения за помилване

4. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ НА КОМИСИЯТА **18**

1. ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ НА КОМИСИЯТА ПО ПОМИЛВАНЕТО ПРЕЗ 2012 г.

Комисията по помилването при Президента е помощен експертен съвещателен орган, който подпомага упражняването на правото на помилване, предоставено на държавния глава от чл. 98, т. 11 от Конституцията и делегирано на Вицепрезидента с Указ № 13/23.01.2012 г. Комисията:

- разглежда молби за помилване, които докладва на Вицепрезидента с мотивирани предложения по всяка от тях;
- подпомага идейното изграждане и провеждането на държавната политика по помилването, като изготвя експертни становища, провежда изследвания, събира и анализира съдебна практика и др.;
- съдейства за изграждането на правозащитни стандарти в рамките на държавната политика по помилването, като обобщава, анализира и оповестява резултатите от своята работа.

Структурата, съставът и правилата за работа на Комисията са определени с Указ № 80 на Президента от 23.02.2012 г.

През първата година от президентския мандат дейността на Комисията бе подчинена на **целта за изграждане и развиване на основана на знание единна, прозрачна и обществено подкрепена политика по упражняване на президентското право на помилане**.

За постигане на тази цел Комисията:

- **Усъвършенства процедурите за своята работа**. Комисията въведе за първи път цялостна вътрешна методика за събиране, обработване, анализиране и публично отчитане на дейността си, която позволява текущ анализ на практиката и включва стандарти за комплектуване и за разпределяне на преписките; за докладването им; за съхранение и аналитично текущо обработване на приключените преписки; за месечно статистическо и аналитично отчитане. Методиката интегрира участието на външни експерти и стажанти и ускори информационното сътрудничество с органите по изпълнение на наказанията и съдилищата. След въвеждането ѝ молбите се разглеждат на основата на по-обемна и разнородна информация и се докладват в по-сложна форма, но за по-кратко време, отколкото в предходните президентски мандати. На основата на тази методика Комисията редовно обобщава практиката си и се отчита на месечна основа пред обществеността.

За да обезпечи качеството на информационно-статистическите си анализи, Комисията разработи проект за система за електронно управление на преписките, който предстои да бъде изпълнен през 2013 г. в рамките на проект „Политики, основани на знание: на път към бъдеще, свободно от престъпност", одобрен за финансиране от Фондация „Конрад Аденауер".

- Разви **партньорски отношения с органите от системата за изпълнение на наказанията**. На първи по рода си работни срещи - общо **20** с екипите на всичките 13 затвора в България и общо **9** с ръководството на ГД „Изпълнение на наказанията" и специализирания Сектор „Изпълнение на наказанията" към Отдел „Съдебен" на Върховната касационна прокуратура - бяха изяснени въпроси на корекционната политика, оценката на риска от рецидив, структура на справката за молителите, комуникацията с Комисията. В рамките на това сътрудничество в Комисията за първи път започна да постъпва статистическа и аналитична информация относно динамиката на рецидивната престъпност, затворническата популация и дейността на затворите.

Работните срещи очертаха сериозни дефицити на методиката за оценка на риска от рецидив, който е сред важните показатели, наблюдавани от Комисията при решаването на отделните случаи. За да подобри информационната обезпеченост на своята работа, Комисията подготви и през ноември 2012 г. официално стартира **проект „От риск към сигурност: реформа на системата за оценка на риска от рецидив"**, насочен да подкрепи затворите в дейността им по оценка на рецидивния риск, по който отделни дейности ще бъдат финансирани от Фондация „Фридрих Еберт" през 2013 г. Това е първият изследователски проект в материята.

КОНФЕРЕНЦИЯ „РЕПРЕСИЯ И ХУМАННОСТ В НАКАЗАТЕЛНИТЕ ПОЛИТИКИ", 2012 г.

През юли-ноември 2012 г. съвместно с експерти на ГД„ИН" за първи път бе проведено дълбочинно криминологично пилотно изследване на профила на молителя, на мотивите на молителя за помилване и на разбирането за помилването сред лишените от свобода. Изследването подобри работата на Комисията в частта критичен анализ и тълкуване на мотивите на молителя.

– Разви **партньорски отношения с Германската фондация за международно правно сътрудничество**. Започна обмен на аналитична информация с водещи немски експерти по наказателно право, затворно дело, криминология и рецидивна престъпност, който подобри информираността на двете страни за функционирането на правните им системи и очерта сближаване в концепциите за помилването. На 28-29 ноември бе проведена първата **международна научна конференция „Помилването – репресия и хуманност в съвременните наказателни политики"** под егидата на Вицепрезидента. Експертни контакти бяха осъществени и с други неправителствени организации на основата на стратегическо планиране на съвместни аналитични дейности.

КОНФЕРЕНЦИЯ „РЕПРЕСИЯ И ХУМАННОСТ В НАКАЗАТЕЛНИТЕ ПОЛИТИКИ", 2012 г.

- На 11 юли 2012 г. се проведе **първата научна кръгла маса** и първото публично обсъждане на проблеми на помилването след 1997 г.: **„Помилването: между социалните митове и правната реалност"**, под егидата на Вицепрезидента. В събитието, което бе пряко предавано

по интернет, участваха представители на законодателната и съдебната власт, конституционни съдии, членове на екипите на затворите, бивши членове на Комисията по помилването, учени от Института за държавата и правото на БАН и юридическите факултети на СУ и УНСС, правни съветници на Президента, представители на неправителствени организации. За първи път на такъв форум беше представен преглед на практиката по помилване след Освобождението и бяха обсъждани конституционните основни на правото на помилване, помилването като инструмент в отношенията на държавния глава с трите власти, вкл. връзките му с амнистията, президентското вето, условното предсрочно освобождаване, корекционната дейност на затворите, приложимостта му при драстични промени в законодателството и при осъждане за множество престъпления, понятията за изключителност и хуманност при преценка на основанията за помилване и др. Предмет на задълбочено обсъждане бяха различните методики за оценка на риска от рецидив и аспекти на различни системи за помилване, познати в Европа, свързани с информационното обезпечаване на процеса на вземане на решение и зачитането на интереса на третите засегнати лица.

РАЗШИРЕНО ЗАСЕДАНИЕ НА КОМИСИЯТА С УЧАСТИЕ НА СТАЖАНТИТЕ, 2012 г.

- На основата на проведен пилотен стаж през юли 2012 г. Комисията разработи и през септември стартира първата по рода си редовна **Стажантска програма**. Целта й е да повиши професионалната подготовка и предостави ранен професионален опит на бъдещи специалисти по право и публична администрация в създаването и прилагането на основани на знание държавни политики. В програмата се приемат студенти от горния курс на специалностите „право" и „публична администрация", показали при подбора най-добро ниво на подготовка, самостоятелно професионално мислене и аналитични умения. Първият екип стажанти премина през обучителния стаж в периода 1 октомври – 20 декември 2012 г., в рамките на който участва в провеждането на сравнителноправни проучвания на моделите за упражняване на правото на помилване и на тежките наказания в 17 европейски държави, криминологично изследване на мотивите на молителя за помилване, аналитично обобщаване на практиката на Комисията и др. Вторият екип стажанти започна стажа си на 10 януари 2013 г.

СТАЖАНТСКА ПРОГРАМА, 2012 г.

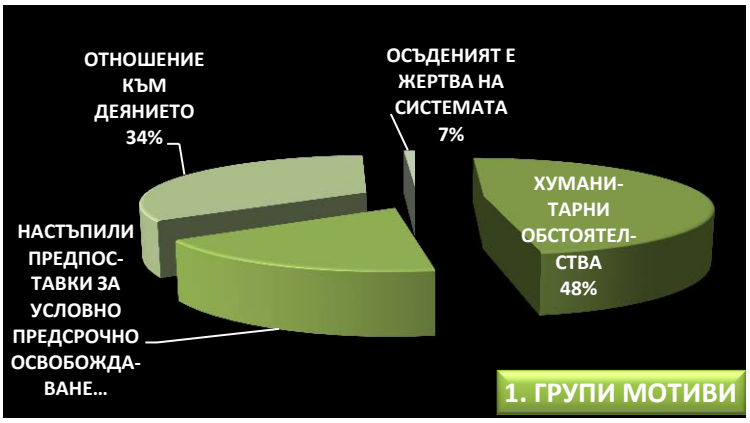
2. МОТИВИ, С КОИТО МОЛИТЕЛИТЕ ТЪРСЯТ ПОМИЛВАНЕ

Общо **988 молби** са подадени от **840 молители**. От тях близо **90 са близки на осъденото лице**: най-често неговата майка, съпруга или жената, с която осъденият съжителства на семейни начала и която обикновено е майка на негово дете. По-рядко това е бащата на осъденото лице, негов брат / сестра, дете или друг близък родственик.

През отчетния период 775 молители са подали веднъж молба за помилване. Многократните молители са на брой 65, като повечето подават молби с различни мотиви[1].

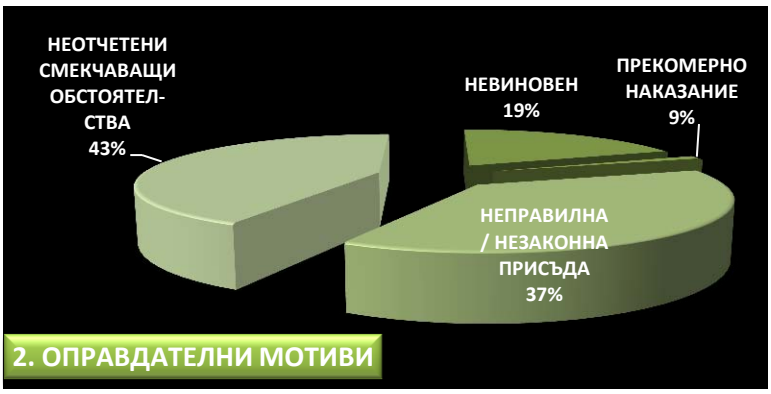
2.1. МОТИВИ НА ОСЪДЕНИТЕ ЛИЦА

Дял от 98 % от осъдените лица са мотивирали молбите си за помилване със съображения, които могат условно да се обобщят в 4 групи (вж. графика 1):

- **Мотиви, свързани с отношението на осъдения към извършеното (34 % от всички молители).** В тази група преобладават мотиви на *разкаяние и съжаление* (62 %), като четирима молители търсят прошка. Близо половината молители с този мотив (48 %) са осъдени на кратки срокове лишаване от свобода (по-малко от 5 г. л.св.). Само седем молители са наказани с най-тежките наказания – лишаване от свобода над 20 г., доживотен затвор и доживотен затвор без право на замяна.

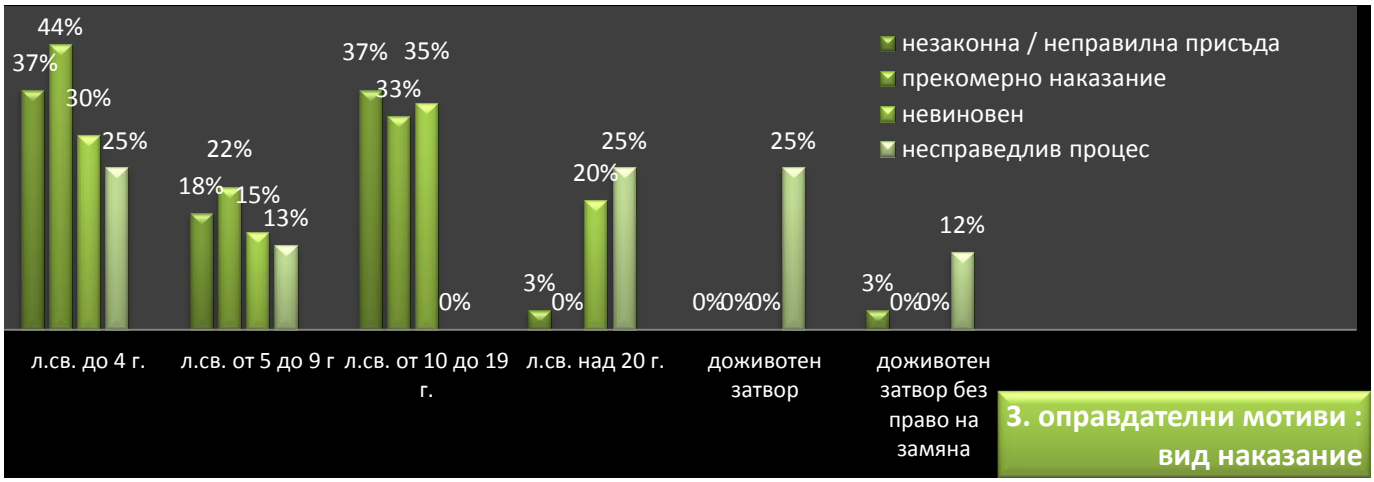
Разкаяние изразяват осъдени за ненасилствени користни престъпления (кражби, 33 %), убийства (24 %), насилствени користни престъпления (грабежи и изнудвания, 16 %) и сексуални престъпления (15 %). Комисията е установила, че само при отделни молители мотивът се проявява на фона на реално настъпило и искрено преосмисляне на извършеното и няма формален характер.

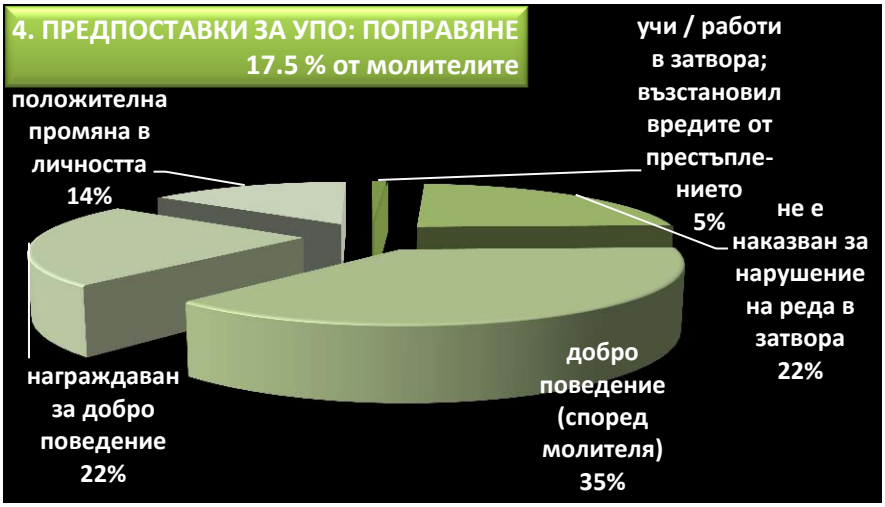
Значителен дял от

[1] Едно осъдено лице е подало молба, след като е било помилвано с Указ № 28/22.03.2007 г. с остатъка (3 г., 4 м и 10 дни) от наказанието 6 г. лишаване от свобода за извършени измами, незаконно пресичане на границата и документно престъпление. Мотивите за помилването в миналото са свързани с данни за изключително тежко здравословно състояние с неблагоприятна прогноза. Лицето изтърпява ново наказание за изнудване с данни за стабилизирано здраве след интензивно лечение на онкологично заболяване.

38 % от молителите с отношение към извършеното не са критични към него и излагат *оправдателни и самооневинителни мотиви*, гравитиращи около защитната версия, която са отстоявали пред съда. Преобладават твърдения за невиновност (съдебна грешка в автора на деянието), за неправилно, незаконно или несправедливо осъждане, включително за прекомерност на наказанието, насилствено изтръгване на самопризнание в досъдебната фаза, заговор на полицейски служители срещу осъдения, набеждаване от лични врагове на осъдения и др. Около 42 % от молителите от тази подгрупа обясняват престъплението си с финансови затруднения, младежка възраст, тежко детство, криминогенна среда, психическо заболяване. Един молител отдава престъплението си на погрешно поставена му диагноза за нелечима болест, която именно отключила у него криминален импулс.

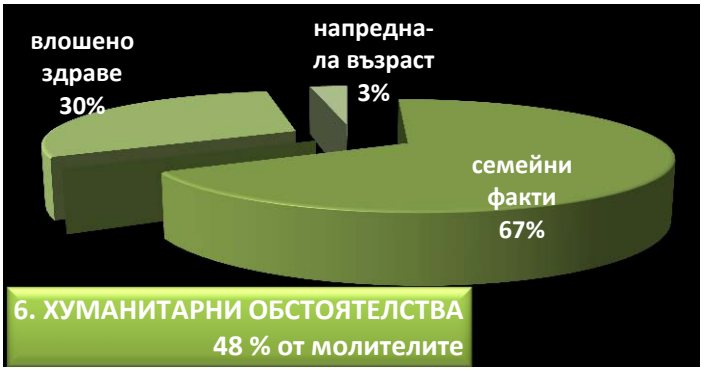

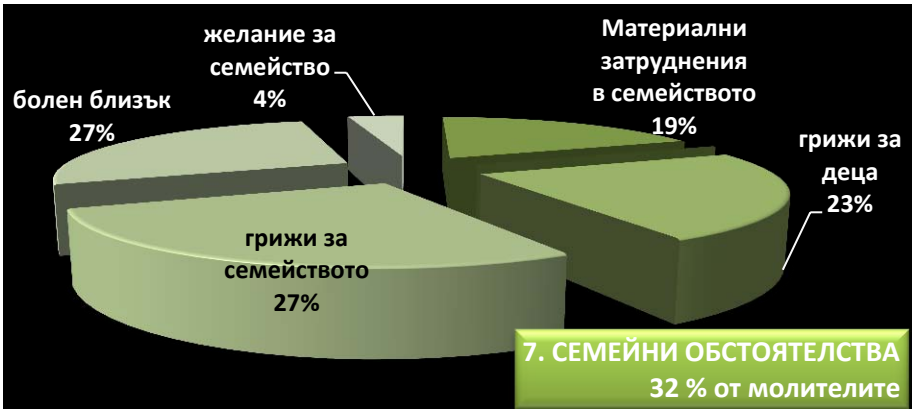
- **Мотиви, свързани с твърдения за положителни резултати от корекционната работа и обстоятелства, относими към предпоставките за условно предсрочно освобождаване (18 % от всички молители)**. В тази група категорично преобладават твърдения за прояви на осъдения след осъждането му, които той оценява положително (96 %). Такива са получените награди по време на изтърпяване на наказанието лишаване от свобода, липсата на наказания за нарушаване на реда, полагането на труд в затвора, посещаването на училището към затвора. Трима от молителите подчертават, че са възстановили вредите от престъплението. Само 6 от молителите не сочат положително поведение, а изтъкват единствено, че са изтърпели по-голямата част от наказанието си като мотив да бъдат помилвани (относимо към формалната предпоставка за условно предсрочно освобождаване).

- **Мотиви, свързани с твърдения за настъпили несвързани с престъплението хуманитарни обстоятелства (48 % от всички осъдени)**. Най-голям е делът на твърденията за усложнения в семейството (67 %). Най-често молителят твърди, че семейството като цяло или конкретни негови уязвими членове (деца, болни родители и др.) силно се нуждаят от неговите лични грижи и присъствие (77 %). По-рядко се навеждат аргументи, че поради отсъствието на осъдения семейството търпи материални несгоди (19 %). Третата група семейни мотиви е свързана с личните терзания на осъдения поради отделеността от семейството му и рисковете, които отсъствието му създава за целостта на семейните връзки (4 %).

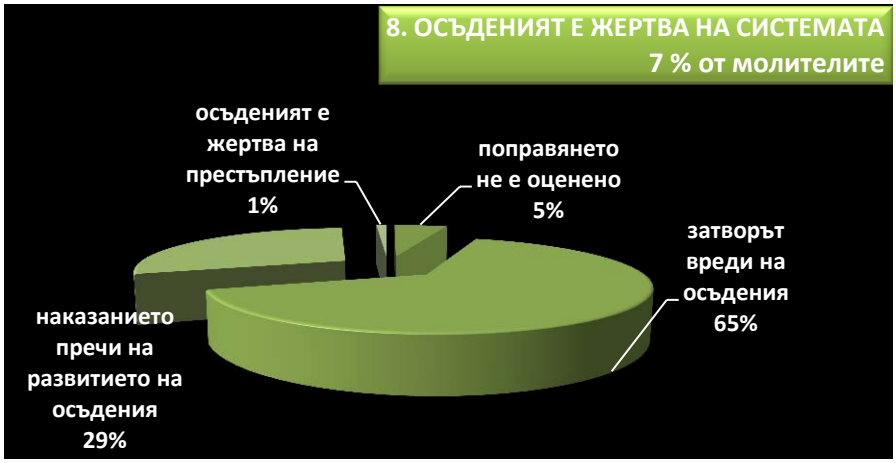

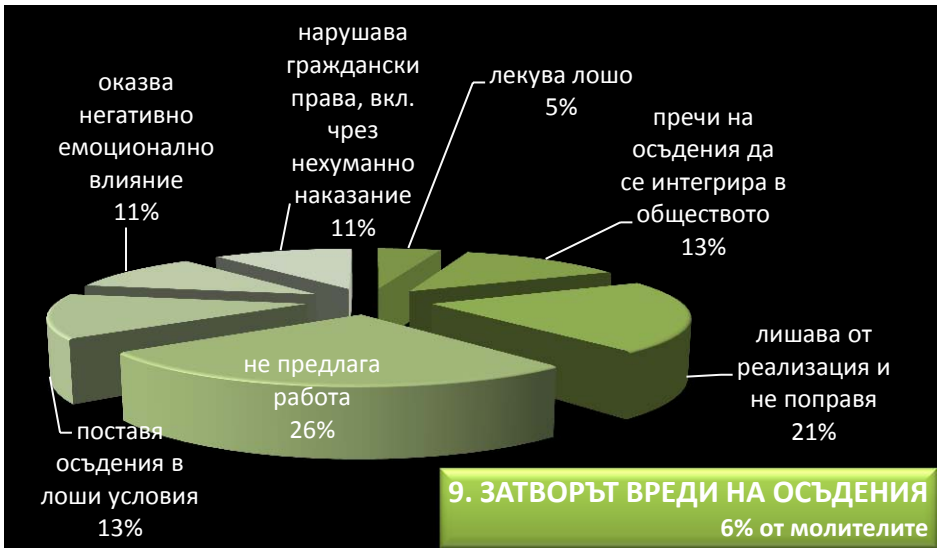
Другите две хуманитарни обстоятелства се отнасят до възрастта и здравето на осъдения.

- **Мотиви, представящи осъдения като жертва на съда, затвора или системата като цяло (7 % от всички молители).** Групата включва оплаквания, че местата за лишаване от свобода вредят на осъдения (38 %) или му пречат да се развива и реализира (17 %). Мотивите са характерни за наскоро осъдени лица, които за първи път изтърпяват ефективно лишаване от свобода, както и за

осъдени на тежки наказания, включващи изолация над 15 години. Общото между повечето молители от тази група е слабата критичност към извършеното, свързана с трайни самооневинителни нагласи или устойчив престъпен модел на поведение. Специфична неголяма група са молители, които негодуват срещу неоценено поправяне, довело до необосновано въздържане на държавата да освободи осъдения предсрочно условно (5 %).

Мотиви, определящи осъдения като положителна личност, са изложени в молбите на 7 осъдени. Те акцентират на чисто съдебно минало и наличие на висше образование.

При 4 молители Комисията установи **запла-шителни мотиви**, изразени след като на молителя е отказано помилване по предходно подадена от него молба пред настоящия състав на Комисията.

При 2 % от молителите **липсват ясни мотиви** за помилване. Молбите съдържат или лаконично желание молителят да бъде помилван, или призиви за хуманност и проява на човещина, милост, добросърдечие или доверие в осъдения и даване на втори шанс, положителни оценки за личността на държавния глава, поздравления за неговото избиране, обещание да съветва държавния глава при разглеждане на молби за помилване, биографични разкази и др.

Две молби са подадени от осъдени, които **съзнателно се стремят да уведомят Комисията и държавния глава за обстоятелства, които смятат за важни**. Единият е изтърпял почти цялото си наказание и използва възможността да изложи пред държавния глава критиката си към условията в затворите и препоръките си за подобряване на системата. Втората молба представлява сигнал, че Комисията е сезирана от лице, което е възможно да си служи с документи с невярно съдържание за доказване на несъществуващо заболяване.

Една молба съдържа призив към Комисията и държавния **глава помилване да бъде отказано** на осъден, за когото молителят предполага, че е поискал помилване. За този осъден не е получавана молба за помилване.

Само **4 от осъдените са подали молбите си чрез адвокат**. Тези лица са осъдени съответно за съвкупност от хулиганство, телесна повреда и транспортно престъпление, за квалифицирано убийство, за трафик на наркотици и за множество кражби. Тези молби са мотивирани с:

- твърдения, относими към предпоставките за условното предсрочно освобождаване (настъпило поправяне и добро поведение в затвора), като осъденият е изтърпял част от наказанието си;
- потребност на децата на осъдения от родителската му подкрепа;
- влошено здравословно състояние;
- пороци на наказателния процес, относими към аргументи за ревизия на присъдата, като молбата е подадена скоро след влизане на съдебния акт в сила.

Разглеждането на една от подадените от адвокат молби е прекратено, тъй като с нея не се търси помилване, а възобновяване на наказателния процес, което е извън правомощията на държавния глава.

2.2 МОТИВИ НА ТРЕТИ ЛИЦА

Мотивите на тези молители не се различават по същество от тези на осъдените лица. Повечето молби изразяват множество разнообразни мотиви, чието обобщено съотношение е:

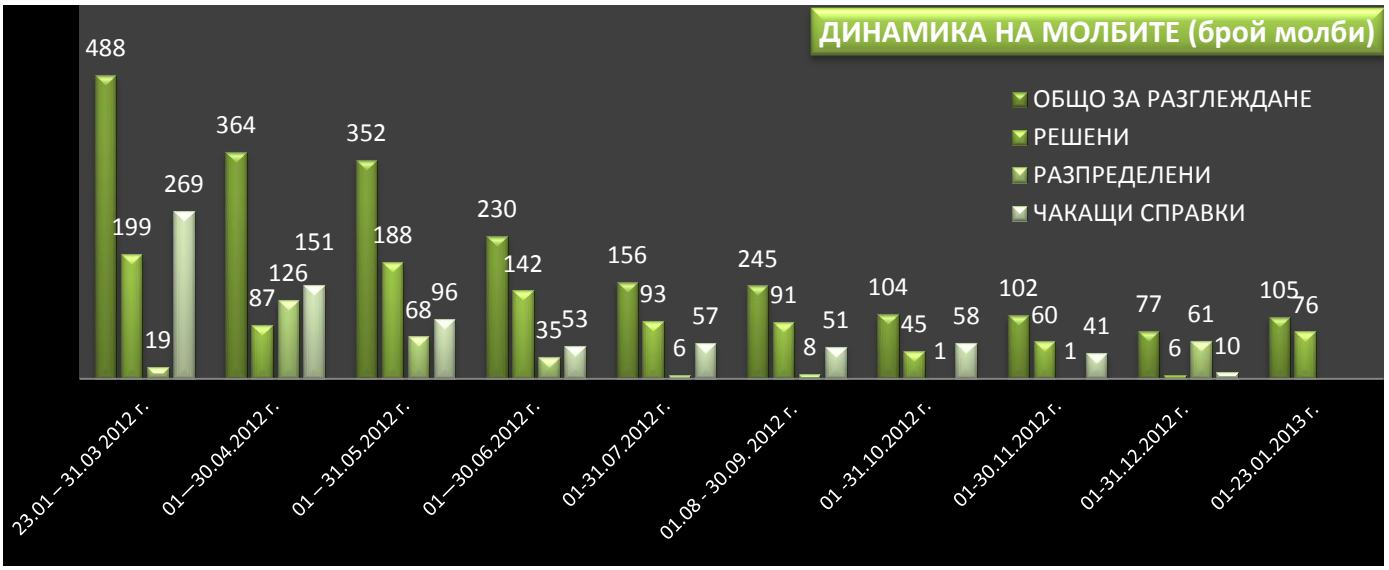
- Хуманитарни обстоятелства (90%):
  - Преживяване за затрудненост на семейството в отсъствие на осъдения (49 % от молителите с хуманитарни мотиви);
  - Влошено здраве на член на семейството (31 % от молителите с хуманитарни мотиви);
  - Влошено здраве на осъдения (20 % от молителите с хуманитарни мотиви);
- Оправдателни и оневинителни мотиви (27 %);
- Осъденият се е разкаял и поправил (24 %).

3. ПРАКТИКА НА КОМИСИЯТА

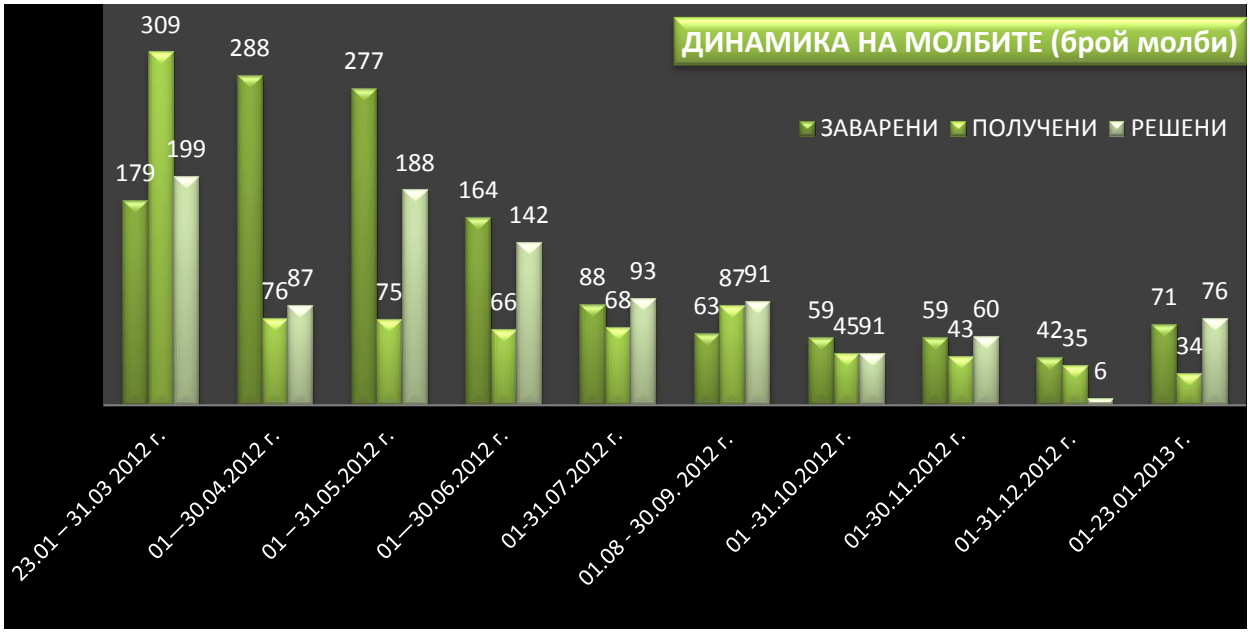
3.1 СТАТИСТИЧЕСКИ ДАННИ

	Заварени	ПОЛУЧЕНИ	**РЕШЕНИ** с предложение за								**ВИСЯЩИ** пред КП (разпределени)
			Общо решени	**Прекратяване**					Отказ	Помилване	
				общо	Няма нови обстоятелства след постановен отказ	Изтърпяно наказание	Висящ процес	Молителят не търси помилване (реабилитация, възобновяване на процеса)			
23.01 – 31.03 2012 г.	179	309	199	12	2	5	4	1	188	0	19
01— 30.04.2012 г.	288	76	87	14	7	0	7	0	72	1	126
01 – 31.05.2012 г.	277	75	188	15	15	0	0	0	173	0	68
01— 30.06.2012 г.	164	66	142	15	15	0	0	0	127	0	35
01- 31.07.2012 г.	88	68	93	11	11	0	0	0	82	0	6
01-31. 08. 2012 г.	63	42	91	25	23	0	0	2	66		8
01– 30.09.2012 г.		45									
01 - 31.10.2012 г.	59	45	45	16	15	0	0	1	29	0	1
01- 30.11.2012 г.	59	43	60	18	17	1	0	0	42	0	1
01- 31.12.2012 г.	42	35	6	5	3	2	0	0	0	1	61
01- 23.01.2013 г.	71	34	76	9	7	2	0	0	65	1	
ОБЩО	**179**	**838**	987	140	115	10	11	4	844	3	
	1017										

През първата година от президентския мандат Комисията е провела **общо 33 заседания**, на които е разгледала **97 % от молбите** за помилване, постъпили преди началото на мандата и останали неразгледани от предходния състав на Комисията (**179 броя**) и постъпили след встъпване в длъжност на новия държавен глава (**838 броя**).

От втората половина на 2012 г. броят на молбите, постъпващи на месец, е **средно 40** и приблизително съвпада със средномесечния брой молби, постъпвали в Комисията при предходните президентски мандати в периоди без драстични промени в наказателното законодателство.

По всички молби Комисията се е произнесла в 14-дневния срок по чл. 6 от Правилата за работа на Комисията по помилването.

При **7 молби срокът за разглеждане** е удължен от Председателя след докладването им в заседание поради необходимост от допълнително проучване на случая или проверка на обстоятелства. Разглеждането на 2 от тези молби е завършило с предложение за помилване, по 2 Комисията се е произнесла с предложение за отказ, а по 3 работата продължава. По една от молбите е проведено допълнително психологично изследване със задача да установи рецидивния риск по алтернативна методика и промените, настъпили в личността на молителя след влизане на присъдата в сила.

По **3 молби е удължен срокът за докладването им** с по 1 седмица поради необходимост от проучване на случая на място. Всичките са докладвани с предложение за отказ от помилване.

Заседание, дата	Брой молби			
	Разпределени (за докладване в заседание)	докладвани	решени	Молби с удължен срок за разглеждане
I, 23.02.2012 г.	Разработване на стандарти, приемане на вътрешни правила и методика на работа			
II, 01.03.2012 г.	29	29 (-1)	28	1 - предложение за отказ на 15.03
III, 08.03.2012 г.	31	31	31	
IV, 15.03.2012 г.	102	93 (+1)	94	
V, 22.03.2012 г.	17	26 (-1)	25	1 - предложение за помилване на 26.04
VI, 29.03.2012 г.	21	21	21	
VII, 05.04.2012 г.	30	30	30	
VIII, 11.04.2012 г.	17	17	17	
IX, 19.04.2012 г.	28	28	28	
X, 26.04.2012 г.	12	11 (+1)	12	
XI, 10.05.2012 г.	98	98	98	
XII, 17.05.2012 г.	21	23	23	
XIII, 23.05.2012 г.	56	37	37	
XIV, 31.05.2012 г.	12	30	30	
XVI, 07.06.2012 г.	26	26	26	
XVI, 14.06.2012 г.	48	48	48	
XVII, 28.06.2012 г.	68	68	68	
XVIII, 12.07.2012 г.	36	36	36	
XIX, 19.07.2012 г.	23	23	23	
XX, 26.07.2012 г.	35	35 (-1)	34	1 – предложение за помилване на 16.10 и 20.12
XXI, 05.09.2012 г.	14	12	12	
XXII,13.09.2012 г.	61	63	63	
XXIII,27.09.2012 г.	13	13	13	
XXIV, 04.10.2012 г.	4	4	4	
XXV, 11.10.2012 г.	23	23 (-1)	22	1 – предложение за отказ на 20.12
XXVI, 16.10.2012 г.	Проведено изслушване на експертния екип от затвора, в който изтърпява наказание молителят по преписка с удължен срок за разглеждане. Потвърдено предложение за помилване. Възлагане на допълнително експертно проучване на изключителни обстоятелства на външни експерти и изготвяне на нова справка за молителя, съдържаща новооткрити в затворническото досие обстоятелства.			
XXVII,25.10.2012 г.	18	19	19	
XXVIII,05.11.2012 г	16	16	16	
XXIX, 15.11.2012 г.	11	11	11	
XXX, 30.11.2012 г.	32	33	33	
XXXI, 20.12.2012 г.	6	4 (+2)	6	
	Проведено изслушване на независима експертна психологична оценка на молител по молба с удължен срок за разглеждане. Окончателно произнасяне по тази молба с потвърждаване на предложение за помилване.			
XXXII,10.01.2013 г.	59	59 (-1)	58	1
XXXIII,17.01.2013 г.	20	20 (-2)	19	2
ОБЩО			987	3

3.2 ДЕЙНОСТ ПО РАЗГЛЕЖДАНЕ НА МОЛБИ ЗА ПОМИЛВАНЕ

В практиката си Комисията изхожда от възгледа, че **помилването е субсидиарен способ** за пълно или частично окончателно освобождаване от изтърпяване на наложено наказание чрез неговото опрощаване или замяна. Помилването е приложимо в случаи, в които не са приложими или не са адекватно приложими други институти за облекчаване на наказателната репресия, а положението на ефективно изтърпяване на наказанието е нетърпимо от гледище на житейската справедливост и духа на правната система. Това са случаи, които поради настъпили след осъждането обстоятелства се отличават от типичните случаи на изпълнение на съответния вид наказание, поради което законът не поражда спрямо осъдените целените полезни ефекти, а изпълнението на присъдата представлява ненужна репресия, компрометираща хуманната насоченост на наказателната политика.

При разглеждането на всяка молба Комисията **обсъжда поотделно и преценява в съвкупност система от обстоятелства**, свързани с осъдения, неговата микросреда, затворническата среда и обществения контекст, сред които: наличие и характеристики на престъпен модел на поведение, тежест на извършеното, особености на криминалната обстановка, мотиви, посткриминално поведение, съдебно минало, вкл. динамика на тежестта на предходно наложена репресия и нейното отражение върху престъпната дейност на осъдения; засегнати лица; периодизация на реализираната наказателна отговорност (време от извършване на деянието, от влизане на присъдата в сила и от изпълнението й, наличие на прекъсване на изпълнението и др.); изтърпяната част от наказанието и обстоятелствата, свързани с изтърпяването; перспективата за развитие на осъдения, включително оценка на риска от рецидив, успешност на корекционния процес, степен на удовлетвореност на целите на наказанието, наличието на ангажирани с ресоциализацията му лица и институции и др.; здравословното състояние на осъдения и отражението му върху изпълнението на наказанието; обстоятелства в семейството на осъдения и други близки до него лица и отражението на тези обстоятелства върху семейните правни и нравствени задължения на осъдения, вкл. здравословно състояние, възраст, бременност, майчинство, множество деца, безработица и др.; настъпили след осъждането промени в законодателството, премахващи или значително облекчаващи наказателната отговорност за съответния вид престъпления; приложимост на други институти за облекчаване на наказателната репресия

3.2.1 ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПРЕКРАТЯВАНЕ НА РАЗГЛЕЖДАНЕТО

Комисията се е произнесла с **предложение за прекратяване** на разглеждането на молби, при които е установила, че към момента на разглеждане на молбата:

- осъденото лице е изтърпяло наказанието, за което търси помилване;

- наказателното производство срещу молителя все още не е приключило или е било възобновено; или

- молителят не търси помилване, а реабилитация, възобновяване на наказателното производство или друг правен ефект, какъвто помилването у нас няма.

3.2.2. ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ОТКАЗ ОТ ПОМИЛВАНЕ

Комисията се е произнесла с **предложение за отказ от упражняване на правото на помилване**, когато е установила, че случаят излиза извън приложното поле на помилването, като е налице някое от следните **съображения**:

- Помилването би представлявало **ревизия на постановената присъда**, т.е. би довело до изменение на действието й чрез преоценка на същите факти и обстоятелства, които съдът вече е преценявал. Типични примери са: 1. търсене на помилване в началото или преди започване на изтърпяването на наказанието, като след влизането на присъдата в сила не са настъпили нови обстоятелства, съставляващи пречка наказанието да се изтърпява и правещи случая изключителен; и 2. търсене на помилване за наказание, което осъденият се е съгласил да търпи по силата на споразумение с държавата, като след влизането на споразумението в сила не са настъпили нови обстоятелства, съставляващи пречка наказанието да се изтърпява.

- Помилването би представлявало **омаловажаване на извършеното престъпление** и проява на незачитане към вредите, понесени от пострадалите лица. Типични случаи са извършени много тежки престъпления срещу личността с множество пряко и косвено пострадали лица, особено ако в полза на последните има уважени, но неизплатени от осъдения граждански искове, като осъденият не е искрен в разкаянието си и съдебното му минало разкрива устойчив престъпен модел на поведение;

- Помилването **няма да подкрепи положителното развитие на личността** на осъдения и неговата ресоциализация, тъй като такива процеси не се развиват и осъденият все още представлява риск за обществото. Типичен случай е многократно осъждане, като наказателната репресия постепенно е била засилвана, но лицето е продължило да извършва престъпления (често новите са по-тежки) и липсват обстоятелства, правещи случая изключителен;

- Помилването би влязло в **конкуренция с други приложими институти** на наказателното и наказателно-изпълнителното право за облекчаване на наказателната репресия.

3.2.3 ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА ПОМИЛВАНЕ

Комисията се е произнесла с единодушно **предложение за помилване** в следните случаи (*следва извлечение от мотивите на Комисията*):

1. Осъденият е български гражданин на 38 години, осъден на 2 години лишаване от свобода за извършена кражба на вещи, които е върнал на собственика. Боледува от множество тежки заболявания. След привеждане на присъдата в изпълнение здравословното му състояние рязко се е влошило. Изтърпяването на наказанието е прекъснато за срок от три месеца след четвъртия месец. Оттогава прекъсването е удължавано два пъти за по три месеца. Според лекарското заключение, подкрепено от подробна медицинска документация, състоянието е необратимо и несъвместимо с ефективно изтърпяване на наказанието, тъй като пребиваването в затвора е опасно за живота на осъдения. При проверките през време на прекъсванията е установено, че лицето се намира на посочения домашен адрес в неподвижно състояние и без възможност да се обслужва, под грижите на своя баща. Срещу осъдения няма заведени граждански искове. Състоянието, в което той се намира, не би му позволило да извърши ново престъпление.

Предложението е направено на 26.04.2012 г. Осъденият е помилван с остатъка от наложеното наказание с **Указ № 30 от 27.04.2012 г.**

2. Осъденият е български гражданин на 43 години, осъден на 12 години лишаване от свобода за убийството на майката на третото си дете, фактически изтърпял почти 7 години от наказанието. Престъплението е инцидентно, извършено ситуативно на афектна основа и единствено в живота на осъдения. Корекционният процес е протекъл бързо. Риск от рецидив практически не съществува. Осъденият е трайно поправена личност, която не представлява опасност за обществото. В затвора придобива и допълнителна квалификация, както и стаж по нея, което улеснява ресоциализацията му. Запазени са отношенията с пострадалите, включително с детето му и с родителите на жертвата. Всички данни категорично описват осъдения като загрижен и отговорен родител, който е необходим на детето си. Този гражданин има ресурса да оцени и проявата на милост.

Наказателната репресия спрямо него под формата на лишаване от свобода с оставащата продължителност от над 3 години е обезсмислена от факта на поправянето. Налице е прекомерност, която в размера на остатъка от наказанието е изключителна. Прилагането й в цялост засяга неблагоприятно и третото дете на осъдения в период на личностовото му съзряване.

Предложението за помилване с една година е направено на 17.01.2013 г. Осъденият е помилван частично с една година от остатъка от наказанието (около 3 г.) с **Указ № 4 от 18.01.2013 г.**

3. Осъденият е български гражданин на 58 години, осъден на смърт за съвкупност от убийство, средна телесна повреда и изнасилване през 1990 г. През 1999 г. наказанието е заменено на доживотен затвор без право на замяна с Указ №4/99 на Вицепрезидента. В момента осъденият моли за помилване на доживотен затвор, като се мотивира с разкаяние, добро поведение и нехуманността на наказанието.

Фактически осъденият е престоял в затвора 22 години, от които 18 в изолация при специален режим. След шестмесечно проучване на случая Комисията е установила наличие на изключително обстоятелство: настъпили **устойчиви положителни промени в личността на осъдения,** които изключват положението на изтърпяване на изключителното наказание (доживотен затвор без право на замяна). Обстоятелството се установява еднозначно от анализа на документите по случая, становищата на експертните екипи, работили с осъдения през годините, и се потвърждава от проведената специална психологична експертиза и оценка на рецидивния риск по различни методики. Този осъден рязко се различава от останалите осъдени на доживотен затвор с и без замяна и на дългосрочно лишаване от свобода. Криминалните нагласи са преформулирани в нагласа и поведение, насочени към подкрепа и съпричастност на останалите лишени от свобода и преосмисляне на извършеното, чиято законосъобразност и обществена полезност е несъмнена. Профилът на този осъден разкрива успешност на корекционния процес, каквато се достига изключително рядко дори при осъдени за подобни престъпления на много по-кратки срокове лишаване от свобода, отколкото осъденият фактически е изтърпял. Случаят вече е извън приложението на чл. 38, ал. 1 от НК.

Замяната на наказанието на доживотен затвор в този случай би подкрепило постигането на целите на наказанието и не представлява оттегляне или смекчаване на укора за извършеното. Помилването не е прошка за

криминалното минало, а признание за усилията на дееца да се разграничи от това минало. То би имало значение на послание и към другите осъдени на най-тежкото наказание, че със собствени усилия могат да облекчат положението си, тъй като тези усилия ще бъдат оценени от обществото, което продължава да ги смята за свои членове

От замяната с доживотен затвор за обществото не възниква риск от рецидив.

Предложението за частично помилване е направено окончателно на 20.12.2012 г. след разширено заседание на Комисията с участието на външни експерти и Вицепрезидента. Наказанието е заменено на доживотен затвор с **Указ № 12 от 21.01.2013 г.**

4. ИЗВОДИ И ПРЕПОРЪКИ НА КОМИСИЯТА

На основата на своята работа през 2012 г. Комисията констатира следното:

I. Относно законодателните политики:

- Необходимо е осъвременяване на действащото материално законодателство, което съдържа ***престъпни състави с отпаднала обществена значимост*** и така обуславя възможност български граждани да бъдат осъждани за деяния, които не са обществено опасни.

- Необходимо е преосмисляне на действащата система от наказания с оглед целесъобразността част от нея да продължава да бъде изключителното наказание ***доживотен затвор без право на замяна***. При това наказание липсват стимули за положително развитие на осъдения, които го демотивират да обезщетява пострадалите и задълбочават риска, които той представлява за обществото. В процеса на изпълнението си това наказание генерира специфични устойчиви рецидивни рискове, непосредствено застрашени от които са другите лишени от свобода и служителите на затворите. Редовното наказание доживотен затвор предлага на обществото същата степен на защита от рецидива на осъдения, като не поражда допълнителни рискове и създава у него стимули към положителна промяна.

- Необходимо е преосмисляне на регламента на ***здравните грижи*** за осъдените на най-тежкото наказание. При влошаване на здравето им в степен, която изисква лечение извън системата на изпълнение на наказанията, за тях не е приложим институтът на прекъсване на изтърпяване на наказанието. Това създава рискове затворническата система да не може да реагира адекватно при тежки медицински състояния, каквито могат да настъпят сред осъдените на изолация до края на живота им. Необходимо е да се създадат законови режими за преодоляване на съществуващата законова празнота.

II. Относно дейността на съдебната власт:

- Върху съдебната практика неблагоприятно се отразява липсата на криминологична експертиза. Отсъствието на достъпни и достатъчно подробни официални данни за динамиката на престъпността, криминогенните фактори, процесите в уязвими групи от населението и превантивните политики на държавата обуславят пропуски на органите на държавното обвинение и съда при адекватна преценка на тежестта на извършеното и съразмерността на наказанието.

Това би могло да доведе до разнопосочна съдебна практика по индивидуализация на наказанието. Налице е тенденция на постоянно увеличаване на тежестта на налаганите наказания на фона на обедняване на мотивацията за налагането им.

- Продължава стесняването на приложното поле на условното предсрочно освобождаване. Реалното му прилагане настъпва при остатък от наказанието, значително по-кратък от този, който предвижда законът, независимо от настъпилите материални предпоставки. Това води до неоправдано задържане в затвора на лица, които вече не се нуждаят от непосредствено корекционно третиране.

- Макар и рядко, се установява твърде голяма продължителност между влизане на присъдата в сила и привеждането ѝ в изпълнение по причини, както и между извършването на деянието и влизане на присъдата в сила (неразумен срок по смисъла на чл. 6 от ЕКПЧ). Само в някои случаи продължителният процес е отчетен като смекчаващо обстоятелство от последната инстанция при индивидуализация на наказанието.

III. Относно политиките по превенция на престъпността и ресоциализация на осъдените:

- Трайно се констатира ***отсъствие на политика за превенция на рецидива и ресоциализация на осъдените*** след освобождаването им от местата за лишаване от свобода. Липсва стратегия за подпомагане на тези лица при завръщането им в обществото. Вместо това действат институционални и обществени практики на отхвърляне на осъдените, което обезсмисля постиженията на корекционния процес и представлява мощен фактор за рецидив на тези лица.

В тази връзка е необходимо да се преосмисли значението на ***статуса „осъждан".*** Констатирани са случаи, в които той е пречка пред осъдения например да полага грижи за болен член на семейството като негов личен асистент, което неоправдано затруднява издръжката на семейството.

- Не се използва потенциалът на ***образователните политики***, които са утвърдени политики по превенция на престъпността, включително на престъпния рецидив. От анализа на профила на молителя е видно, че колкото осъдените молители са по-млади, толкова са по-слабо образовани, като сред ненавършилите 30 години функционално неграмотните са повече от половината. Ниското образователно равнище при всички слабообразовани осъдени молители е свързано с липса или непълноценност и на професионалната реализация.

- Потвърждават се теоретични анализи и законодателни концепции, които описват действието на криминогенни фактори при децата в условия на недостатъчно ефективна ***социална и закрилна политика към деца в риск***. В 7 % от разгледаните от Комисията молби за помилване през 2012 г. ясно се наблюдава отсъствието на превенция срещу брутални форми на насилствена детска криминализация и очакване тази липса да бъде компенсирана чрез наказателна политика.

Поради това в България са формирани и се възпроизвеждат ***откъснати от обществото субкултурни общности.*** Спрямо тях действат многобройни и интензивни криминогенни фактори, които тези общности не могат да преодолеят без мощна държавна подкрепа. Тези фактори се отнасят практически до всички обстоятелства, обуславящи рецидивния риск.

По данни от приложените към преписките документи от различни институции принадлежащите към тези общности осъдени молители са отглеждани и отглеждат децата си чрез методи на престъпна експлоатация, без достъп до училище и здравеопазване. Личността им се формира в условия на насилнически модели на поведение, доминирани от агресивни нагласи и меркантилни ценности при незачитане на социалните норми и правата на другите хора. Това са хора с ранно стабилизирани криминални житейски стратегии. Справките от затворите, получени както от настоящия състав на Комисията, така и през предходните президентски мандати, ясно показват, че при осъдените молители от тази група рецидивният риск

е устойчиво висок и не се повлиява от наказателната репресия, налагана от съдебната власт, нито от корекционните усилия на затворите.

За осъдените с този профил, чийто престъпен модел остава ограничен до множество дребни кражби и не ескалира в тежки насилствени престъпления, **затворът е парадоксална закрилна институция**. Той предоставя по-добри условия за живот в сравнение с живота на тези молители свобода и достъп до услуги, какъвто не съществува за молителя извън затвора – училищно образование, професионална квалификация, професионален опит, здравни грижи, осигуряване на редовно хранене, формиране на базисни социални умения и др. Спрямо тези лица наказанието не изпълнява нито поправителните, нито превантивните си цели, тъй като именно вероятността за повторно наказване при рецидив е мотив за бъдещата престъпна дейност. При тези осъдени рецидивът не е толкова проява на антисоциални нагласи, колкото реакция на житейска безизходица, обусловена от почти пълното отсъствие на ресоциализационни политики за бившите затворници след напускане на местата за лишаване от свобода. Молбите за помилване от такива осъдени са израз на житейска неудовлетвореност, объркаост и ниско самочувствие или на негодувание срещу правилата, налагани в режим на лишаване от свобода, от които осъденият желае да се освободи.

- Молителите, чието престъпно поведение е обусловено от усложнения в психичния или психиатричния им статус, са затруднени да преодолеят тези усложнения и връзката между тях и престъпното поведение на молителя. ***Психичното здраве е фактор с отражение върху рецидивния риск и ефективността на корекционния процес***. Това негово значение не трябва да се подценява в политиките по превенция на рецидива в рамките на изпълнението на наказанието и в съдебната практика по индивидуализация на наказанията. В системата за изпълнение на наказанията се констатира нееднаквост на критериите, методите и практиките за ресоциалиация. Съдебната експертиза не се използва достатъчно задълбочено.

- ***Системата за изпълнение на наказанията се нуждае от подкрепа, за да продължи реформирането си***. Корекционните усилия на експертните екипи са компрометирани както от липсата на превантивни и ресоциализационни политики извън местата за лишаване от свобода, така и от липсата на последователен ангажимент на държавата към осигуряване на условия за системно професионално общуване между експертните екипи и за тяхното продължаващо обучение.